

BORIS PILŇAK

**STROJE
A
VLKY**

EUROPA

BORIS PILŇAK

EUROPA

**„PIEŇAK JE NAJCHAOTICKEJŠÍ, NAJNEUSPORIADANEJŠÍ
A NAJNEJASNEJŠÍ SÚČASNÝ SPISOVATEĽ.
V JEHO REVOLUČNÝCH TEXTOCH JE VŠETKO POMOTANÉ,
POMIEŠANÉ, POSUNUTÉ, POSTAVENÉ NA HLAVU, POPREVRCANÉ
AKO V KALEIDOSKOPE. DO KOMPOZÍCIE SVOJICH DIEL
AKO UMELECKÝ POSTUP VNIESOL CHAOS, TAKÝ MILÝ JEHO
SRDCU ROMANTIKA. Z METELICOVOSTI, ČIŽE ABSOLÚTNEHO
NEPORIADKU UROBIL PRINCÍP SVOJEJ TVORBY.“**

Viačeslav Polonskij

**„O PIEŇAKOVI SA U NÁS PÍSALO VEĽMI VEĽA. JEDEN ČAS HO
STRAŠNE CHVÁLILI, DOBRE HO NEVYNÁŠALI DO NEBIES,
ALE POTOM SA Z NIČOHO NIČ STALO VEĽKOU MÓDOU NAŇHO
NADÁVAŤ.“**

Sergej Jesenin

**„PIEŇAK JE „FYZIOLOGICKÝ“ SPISOVATEĽ. ĽUDIA SA UŇHO
PODOBAJÚ NA ZVIERATÁ, ZVIERATÁ SÚ AKO ĽUDIA. PRE JEDNÝCH
I DRUHÝCH ČASTO POUŽÍVA ROVNAKÉ FARBY, SLOVÁ, OBRAZY,
PRÍSTUP. [...] K PRÍRODE SA OBRACIA AKO K PRAMATKE,
K PREDOBRAZU ZVIERACEJ ŽIVOTNEJ PRAVDY.“**

Alexander Voronskij

„TVORBA B. PILŇAKA, KTORÁ VYRÁSTLA V REVOLUČNÝCH ROKOCH, JE NEPOCHYBNE JEDNÝM Z NAJVÝZNAMNEJŠÍCH ZJAVOV RUSKEJ PRÓZY POSLEDNÉHO DESÄTROČIA. BEZ ZVELIČENIA BY SA DOKONCA DALO Povedať, že z PILŇAKOVÝCH KNÍH SA NA NÁS POZERÁ „DEVÄT DESÄTÍN OSUDU“ PROZAICKÉHO UMENIA NAŠEJ DOBY. I...J PILŇAKOVOU ÚLOHOU JE MONTÁŽ AUTONÓMNYCH „KÚSKOV“ A V MONTÁŽI, V KOMBINOVANÍ TÝCHTO „KÚSKOV“ SPOČÍVA HLAVNÝ EFEKT JEHO PRÁCE.“

Viktor Gofman

„PILŇAK VEĽMI PRESNE A OSTRO POZORUJE NÁŠ NA ÚLOMKY ROZTRIEŠTENÝ ŽIVOT, V TOM JE JEHO SILA, JE TO REALISTA. NAVYŠE VIE A AJ TO OZNAMUJE, že SA RUSKO OZONIZUJE, že V ŇOM A UŇHO PREBIEHAJÚ NÁDHERNÉ PÔRODNÉ BOLESTI; že SA V ZMÄTKU VŠÍ, NADÁVOK A ŠMELINÁROV ODOHRÁVA NAJVÄČŠÍ PRELOM V DEJINÁCH.“

Lev Trockij

„ANDREJ BELYJ MI RAZ Povedal, že PILŇAKOVE TEXTY MU PRIPADAJÚ AKO OBRAZ, PRI KTOROM ČLOVEK NEVIE, Z AKEI VZDIAĽENOSTI SA MÁ NAŇ POZERAŤ.“

Viktor Šklovskij

Vydanie publikácie z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Preklad podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia.

ИНСТИТУТ ПЕРЕВОДА

Published with the support of the Institute
for Literary Translation (Russia)

Boris Pilňak *Stroje a vlky*

Preklad © Ivana Kupková 2022

Preklad doslovu © Valerij Kupka 2022

Návrh prebalu a grafická úprava © Martin Vrabec 2022 **bee&honey**

Sadzba © Milan Beladič (www.beeandhoney.sk) 2022

Ako šesťdesiaty prvý zväzok edície Premena

vydalo © Vydavateľstvo Európa, s.r.o. 2022

Prvé slovenské vydanie

www.vydavatelstvo-europa.sk

ISBN 978-80-8237-002-0

**STROJE
A
VILKY**

edícia
PREMENA
zväzok 61

STROJE A VLKY

**Kniha o kolomnianskej zemi,
o vlčom hlade a strojoch, o čiernom
chlebe, o Riazani-jablku, o Rusku,
Raseji, Rusi, Moskve a revolúcii,
o ľud'och, komunistoch a vedomcoch,
o štatistikovi Ivanovi Alexandrovičovi
Nepomňaščom a o mnohom
ďalšom,
napísaná v rokoch 1923 a 1924.**

Priemerná dĺžka ľudského života je šesťdesiat rokov, t. j. toľko a toľko (30 krát 60) dní, t. j. toľko a toľko (60 x 360 x 24) hodín, t. j. toľko a toľko minút – t. j. toľko a toľko – konkrétne $60 \times 360 \times 24 \times 60 \times 60 = 1\,892\,160\,000$ sekúnd, t. j. menej než dve miliardy, menej než mal koncom roka 1923 každý ruský občan rubľov na cigarety. – Takto kolosálne – takými kolosálnymi pojmami vtedy Rusko žilo: a taký ničotný sa – v tejto kolosálnosti – zdal ľudský život. Áno. Lenže žiť v tejto kolosálnosti musel tak či tak iba človek.

V Anglicku, v Barry Docks, som sa v auguste 1923 rozprával s ruským námorníkom Kuzmičovom, komunistom, ktorý počas našej Veľkej revolúcie nebol v Rusku. Ako to býva, keď človek hovorí o tých naj dôvernejších a najkrajších veciach, nepozeral sa mi do očí, kým spýtavo vrel:

„Najskorej bolo v Rusku veľmi dobre v tom dvadsiatom, keď ste tam žili bez peňazí, najskorej veľmi dobre... Boli tam také potravinové výbory, kam každý nosil svoje pracovné jednotky a bral si odtiaľ všetko, čo potreboval, podľa tých jednotiek...“

Odpovedal som:

„Áno, bolo tam veľmi dobre.“

Nemohol som odpovedať inak, lebo som sa neodvážil tohto človeka uraziť a nechcel som byť proti ľudstvu a ľudským dejinám – a vlastne by mi Kuzmičov ani neuveril, keby som povedal niečo iné. Barry Docks je miesto na brehu oceána, v ktorom žulové naberačky vnútorného prístavu spolu s vodou oceána naberajú lode, a na tieto lode sa nakladá uhlie – elektrickými žeriavmi – tak, že vagóny vlakov skáču po žeriavoch nad loďami ako veвериčky, a tieto vagóny sa vždy odlomia od reťaze vlakov a potom sa s kúzelníckou šikovnosťou vznesú do vzduchu. Na lodiach v Barry Docks sa za deň usadí vyše centimetrový čierouhoľný prach; slnko v tom prachu svieti ako medená panvica a dá sa naň pozerat' voľným okom; o piatej sa ten prach zmýva – tisíckou hadíc: elipsovito padá fantastický dážď – slnko, ktoré sadá za oceán, sa triešti na milión dúh. – Vtedy som večer premýšľal o tom, že beda človeku, ak vie viac, než dokáže – niekedy to býva otázka výšky; ale ak to nie je výškou, tak to je koniec.

Ja sám nemôžem hodnotiť svoje prednosti. Ale mám právo hovoriť o svojich nedostatkoch. Moje texty so mnou žijú tak neusporiadane, že keď začínam písať niečo nové, staré veci používam ako materiál, ničím ich, aby som tie nové urobil lepšie; oveľa cennejšie ako moje texty je pre mňa to, čo chcem momentálne povedať, a tak obetujem starú prácu, ak sa mi hodí. Nie je dôležité, čo som ja (a my) urobil (urobili) – dôležité je, čo urobím (urobíme), posudzovať nás je ešte skoro; spoločné úsilie je v našej práci nevyhnutné (vždy bolo, je aj bude), ja som vyšiel z Belého a Bunina, mnohí robia mnohé veci lepšie ako ja a myslím, že mám právo zobrať si to najlepšie alebo to, čo dokážem robiť lepšie. Na tom, čo po mne ostane, mi veľmi nezáleží – ale pripadla nám úloha robiť ruskú literatúru spoločne a to je veľký záväzok.

„Ciele“ sú aj naďalej nevyhnutné – je potrebné, aby „cielili“ aj „celili“. A je mi zo dňa na deň jasnejšie, že svoje spisovateľstvo vôbec nepotrebujem na to, aby som bol slávny, uznávaný, aby som sladko žil, – spisovateľstvo – to je neveselá vec a – takmer fyzická tvrdá práca.

ÚVOD.

Úryvok prvý.

Les, háje, močiare, polia, pokojná obloha – poľné cesty. Obloha je niekedy zatiahnutá, plná tmavosivých mračien. Les niekedy kričí a stoná, v niektoré letá horí. Bahnisté močariská so sestrami-zimnicami topia. Plazia sa, vinú sa poľné cesty ako krivá niť, bez konca, bez začiatku. Nieкого to takto nudí, chce ísť trochu rovnejšie – odbočí, chvíľu blúdi, vráti sa na pôvodné miesto... Dve koľaje, skorocel, chodník – a dookola okrem oblohy raž, sneh alebo les – poľná cesta bez začiatku, bez konca-kraja. A po tých poľných cestách chodia ľudia s tichými piesňami: nieкого tie piesne nudia ako tá poľná cesta – Rusko sa zrodilo v nich, s nimi a z nich. – To putovanie po poľných cestách bolo a je. Celé Rusko je posiate poľnými cestami, poľami, hájmi, močiarmi a lesmi. Boli tu však aj títo iní, čo ich nudilo chodiť po močiarnych chodníkoch, čo si zmysleli postaviť Rus na zadné, prejsť cez močiare, vyrovať hlavné cesty podľa pravítka, prekliat' drevenicové Rusko a okovať sa žulou, železom a oceľou – a tak sa do toho pustili... Niekedy sa poľné cesty spoja do hlavnej cesty – a po hlavných cestách, po hradských – „šašách“, po štrekách – z poľných ciest – prišla, pustila sa po hradských ľudom dávno ospievaná – v z b u r a, ľudová rebélia, aby spustošila tie železnice a hlavné cesty a – aby sa dokaličila o betón a železo, o oceľ miest, aby sa opäť stratila na poľných cestách – čože, vari navždy? Aká iná – a silná – sila povstala na hlavných cestách z miest? –

„Ša-ša!“ –

Z nevedomosti sediaci volajú automobil: furufuz...

Načo krášliť rozprávanie menami – nech „opravdivá lož“ – – Magistrála je stará, volá sa Astrachanská. V Riazani na Astrachanskej ulici, v Kolomne na Astrachanskej ulici – pri hoteloch Gavrilovovcov-Gromovovcov pred štyridsiatimi rokmi zadebnili okná, keď starú Astrachanskú magistrálu zahubila Kazanská železnica. V Kolomne je to od mýta s orlami po mýto s hviezdami dve a pol versty – kolomnianska versta: furmani boli veru náramne rýchli! Magistrála ani nie je obklopená vrbami a v podstate nie je ani Astrachanská, ale rozbehla

a tiahne sa celým Povolžím. Od Riazane po Kolomnu – smerom na Moskvu – sa magistrála tiahne Poočím. V Rusku bolo veľa strašných liet: leto tisícdeväťstodvadsiateho prvého – to bolo strašné leto. Od Riazane po Kolomnu sa magistrála tiahne čiernorieckymi lesmi, zarajskými močiarimi – a celá bola zahalená do sivého dymu z tráv, bršlenov a lesov spaľovaných lesnými požiarimi. Keď človek odbočí z magistrály doprava – na zarajskú okolicu, tam u pánaboha za rajom-za pecou bude dedina Čertanovo – a dedina Čertanovo už nie je: pod dedinou vyhorela rašelina, dedina sa prepadla do zeme, do pekla, ako bájne mesto Kitež v Nižnonovgorodskej gubernii, do pekla, prosím pekne. Čierny dym nad Čiernoriečím. – – Magistrála ani nie je obklopená vrúbami a nie je Astrachanská: v drôtoch na stĺpoch dunela Tretia internacionála, Kominterná, v júli – a pri pohľade vpred, do diaľky vierst: v belasej diaľke vierst sa objaví továrenský dym – dym Kolomzávodu, Gomzy, ocele a betónu. A pri pohľade tam – z automobilu – riazanský, nie astrachanský výkonný výbor a štáby armád si to šinú po magistrále do Moskvy na ľudové komisariáty, na kolégiá – je cholera, vyhýbajú sa vlakom.

„Tra-trak-trak-tra!“ automobilí krok. –

– Keď človek odbočí z magistrály doprava, je tam – zarajská zem, u pánaboha za rajom – hory v Poočí a lúky ako stepi – beloomutské lúky, dedinovské lúky – a ešte viac napravo je Rasčislavov Pogost – Rasčislavské Hôrky... Rachotí motor po magistrále, zdoláva versty, neodoláva mostom – versty naháňajú dvaja šoféri, Pugin – či ako sa volá, a Šurinov, automobil sa stretáva so zatúlanou ovcou: hlúpa ovca, uteká rovno, neodbočuje, – automobilm ovcu uštvú, zrazia, hodia na korbu, v Riazani si ukradnuté rozdelia po bratsky na polovicu a potom s pôžitkom zjedia. – – Šurinov prišiel na sviatky domov do Rasčislavských Hôrok, mal tam hospodárstvo; po čaji ho žena zaviedla do izby, aby si oddýchol.

„Čo je nové?“

„Onehda dáki lotri ukradli ovcu.“

„?!“ – –

– (dala by sa napísať celá poviedka, ako súdruh Šurinov od súdruha Pugina v meste Riazani žiadal naspäť druhú, svoju vlastnú, polovicu ovce.) – –

„Tra-trak-trak-tra!“ furufuzí krok.

„Tret'ou Internacionálou zuneli drôty na magistrále – do Riazane.“

„Tret'ou Internacionálou – vo výkonných výboroch – chlapcov nezastrašíš.“

... Voz s dvoma kolesami sa volá – kára...

... Po tých našich cestách ľudia chodia – s piesňami tichými ako tie naše cesty, – niekoho tie piesne nudia, ale my žijeme a žili sme z nich, cez ne, nimi. Široká cesta z Povolžia – šaša – obloha, les, háje, polia, páľava a prach: prach sa podobá na š a páľava na ž. Tam, v žírnych krajoch, v Samarskej a Saratovskej gubernii, na jar tohto roka prekopali oziminy a jariny spálilo tak, že sa zemiaky v zemi upiekli. Nie je to klopota, keď je v raži loboda, ale sú trampoty, keď nieto raže ani lobody, a celkom zle je, ak ani štiav nie je. Júl údolie odhalil naše slzavé – slovanské, údel dlhých radov chalúp: za štiav, ktorý nežerú ani kone, za kôru zo stromov, za hrnčiarsku hlinu sa v tom roku platilo, lebo ich ľudia jedli, a Volga v tom roku vyschla tak, že sa pri Zelenom ostrove neďaleko Saratova dalo cez ňu prebrodiť. Dlhé kolóny drevených chalúp po hradských – naše slzavé: slnko v tom roku vychádzalo v dyme a v dyme zapadalo, páľava bola ako ž, rozzúrení roľníci hrozili nebesám pánombohom i päšťami, triasli ikonami a upaľovali bosorky. A kolóny chalúp sa vydali po širokých poľných cestách: kára na dvoch kolesách v prachu, nad károu prístrešok, vzadu košík s husou, v ojach dve mitrhy, pod prístreškom sedem slivák a detičky – a čoskoro dostali aj prezývku – ruskí Cigáni: išli, kam ich oči viedli, preč od hladu, od smrti, lebo tam, na Povolží, v Samarskej, Saratovskej, v Astrachanskej gubernii – bol hlad, jedli tam hlinu. Po našich cestičkách chodia ľudia s piesňami ako naše cestičky. V Čiernoriečí horeli lesy, dediny sa prepadávali do pekla ako také Kiteže – a tak išli – kam ich oči viedli. Začiatkom júla toho roka sa biedne kolóny chalúp dovalili do zarajskej – za rajom u pánaboha – zeme!

Prach – ako š – na šaši...

„Tra-trak-trak-tra!“ tak kráča automobil.

Tretiu Internacionálu trúbili drôty na hlavnej ceste – do Riazane.

Riazanská zem, zarajská (u pánaboha za rajom) bola sýta: prežrala sa cez tie zimy zemiakmi!

Hlad. – Nebudú o tom rozprávať hradské – o hlade, núde a horúčave: tie to rozpovedia. Tam, v „žirnom kraji“, v nejakom Kurďume, Nurlate alebo v nejakých tých Kuracích Kôpkach – všetko zaradom vyhorelo, do tla – ľudia ani dobytok nemajú čo jesť, zemiaky v zemi sa zosušili, máj bol ako júl, dva pudy obilia – za koňa, a za polovicu domov v dedine – pud. Náš sedliak ako divoch, – Slo-van! – sa musí rozhodovať, rozhodnúť sa, rozhodnúť; – čajsi nebudem prvý, čo bude chodiť po kraji, kočovať, behať. Rozhoduje sa deň, rozhoduje sa druhý, celý život hrdlačil – a tu musí chodiť bez roboty, dotýkať sa zeme – aj rukou, aj špičkou krpca (naboso zem páli!), pozerat' do oblohy, pozerat' do stepi, v chalupe celé hodiny sedieť pred miskou s kravským trusom (aj také jedli), naverímboha chodiť do sýpky vyleštenej ako plešina – a rozhodnúť sa, rozhodnúť.

„Načím... sa poberať... žena,“ prvý raz žene povie žena, a nie Duňa, nie suka, bez rany do zubov.

Pozvláčať do káry všetok majetok – dve prikrývky, perinu, ikonu, sekeru, hus, deťúrence, – za deň pozarezávať, predať, vymeniť – kravu, teľa, ovcu: – celý deň pracovať, driať, ako vždy, ako celý život. A večer (večer nám treba stoj čo stoj vyraziť!), keď sú už všetci kopcom na káre, na ulici, kone sklonili hlavu pre dlhou púťou a vráta sú dokorán – posledný raz vojsť do chalupy, ako po desiatky rokov sa pozrieť do kúta s obrazmi – do prázdneho kúta, lebo ešte aj cári, generáli a dezertéri sú už na káre, zvinutí do rúrky, – ani sa neprežehnať, lebo kút je prázdny, – v halene, čiapke a palčiakoch, – plesnúť sa zamyslene bičiskom po kolene (ten bič má namiesto ovsa!), štuchnúť bičiskom – zamyslene – do švába pri peci, vzdychnúť si – a hrmotne vyjsť z chalupy – dvere nechať roztvorené dokorán.

„Nuž, čože, pohni kone, žena!“ a sám pôjde vedľa, pešo, tisíce vierst – až po hrob.

A – najprv nočné poľné cesty a potom hradské – kam ich oči povedú, bez začiatku, bez konca... Hradské nebudú rozprávať o hlade, núde, páľave ako ž a prachu ako š, šaša... Tisíce vierst: nebude to prvý raz, čo sa tie tisíce rozplynú v tisícoch

vierst, v hlade, chlade, temných veciach – lebo: kto ich prichýli a kde? – Šaša!

... Astrachanská hradská leží – tak ako všetky ruské hradské. Obloha, prach a malátnosť. A dediny a obce. A mosty. A kopce, rieky, pahorky. Keď človek odbočí doprava – tam už nie je dedina Čertanovo, keď odbočí doľava – tam sú Rasčislavské Hôrky, vzadu je Rianzaň, vpredu Moskva, vpredu je Kolomzávod, čierny továrenský dym, – a pri pohľade tam – z automobilu: riazanský výkonný výbor a štáby armád si to šinú po magistrále do Moskvy na ľudové komisariáty...

A – noc. –

Zem bola ako kameň, celá ponorená v dyme, horeli čiernoriecke lesy, ani v noci sa nedalo vydýchnuť, slnko vychádzalo a zapadalo ako drak, ako ohnivé prekliatie a jeho suché, zakalené východy boli zahmlené a zaprášené ako okná v riazanskom väzení pre vyhnancov. – Starý nákladiak – furufuz – hltal magistrálu ako sviňa veľkosti hrocha – hystericky, – ktorej ktosi pod chvost natrel terpentín, – predbiehal, sácal ruských Cigánov – na komisariáty, do kolégií, v noci, za mdlého júla, – až sa mu kdesi pri mostíku do brvien mostíka zasekli kolesá, až v diaľke uvidel žiaru Kolomzávodu a tu pri moste, v jarku – uvidel káru, popol z vatry pri káre, sedliakov pri vatre, hydry detských hláv pod prikrývkou. Sedliaci boli radi, keď sa nejaký nákladiak zasekol na moste: – predseda guberniálneho výboru vtedy písal hlásenia na guberniálny výkonný výbor a „guby“ most za dvadsaťštyri hodín obnovili, inak by hnil roky. A vzhľadom na nákladiaku sedel človek, kondenzovaná vôľa, komunista, celý od továrenskej sadze revolúcie, celý nato, aby vybudoval svet pomocou pravítka a ocele. – To on až do skrvavených pier kričal o Kominterne po drôtoch – na starej magistrále – do Riazane, – to on bol unavený od nespavosti a tu pri jarku, na moste pred úsvitom stretol – bez schôdze, ticho – ruských Cigánov a chorých na cholera na svojich siedmich slivkách, pri povoze zvanom kára: – za úsvitov, hoci aj zakalených ako okno v riazanskom väzení pre vyhnancov, treba premýšľať a rozprávať ticho a správne... (A šoféri – tí predávali petrolej!)

„A odkiaľ to ste?“

„Zo Simbirskej gubernie. Je tam hlad, núdza. Kôň napríklad stojí dva pudy obilia, – trávy nieto...“

„Taák... A kam idete?“

„Sami nevieme. Kam nás boh napríklad povedie. A toto tu je čo za kraj?“

„Taák... Toto tu je riazanský kraj, Zarajský okres... Taák...“

Čo povedať, – čo povedať na úsvite, keď tam nad Okou, nad Beloomutom slnko vychádza, keď svet zatíchol pred novým dňom a rosný úsvit chladí na lopatkách – ? ... tam – vpredu – je čierna oceľ Kolomzávodu, tovární, strojov, miest – prekliatie pre obilie! –

– – ... a šoféri – predávali petrolej. Amerika zostrojila nákladiak White, aby jazdil na benzín, v Riazani prešiel White na petrolej – a keď Riazan zohnala benzín, šoféri vyhlásili, že sa White odnaučil jazdiť na benzín, lebo: za benzín sa nedávali zemiaky. – Veľká je matka Rus, čert aby ju vzal! Šaša! – Ako to povedať – obvyklý, jediný – môj aj jeho – sen je sen, v ktorom sa mi sníva, že slnko sa taví vo vysokej peci – ne-nadarmo pri vysokých peciach cítiť síru, – že obilie sa vyrába v továrňach, – a vtedy sa mi vo sne objavujú – bolestne zreteľné tvary a vzorce – továrne, geometricky presné tvary továrne: – priamky, kruhy, kružnice, elipsy, paraboly, – noc, – iba dve farby – červená a biela, – noc, a na oblohe kruhy svetiel; aby osvietili celú zem, podopierajú ich žeriavy, z komínov sa stali trojuholníky k žeriavom a spoza komínov ku kruhom svetiel smerujú po polomeroch nové svetlá, – a tam, v továrňach je: – proletár, geometricky presný a obrovský ako vzorec! – ... a šoféri – predávali petrolej a opekali tu, pri moste na úsvite, zemiaky na baraňom loji, prispôbili sa životu, – a úsvit bol tichý. Podišiel k nim taký sedliačik, zložil si čiapku, poklonil sa a po otrocky povedal:

„Toto je tedy zarajský kraj... Vol'áke drobné by sa u vašej milosti nenašli? – Tak sme to ošacovali, že by sme vaše auto vedeli vytiahnuť z mosta na šašu, takto ako...“

Keď človek zídze z hlavnej cesty doprava, prejde cez pole, prebrodí sa cez Čiernu riečku, prederie sa najprv cez čierny osikový les a potom cez červený borovicový, obíde úžľabiny, prejde cez dedinu, trochu sa potrápi v údoloch, znova sa pretrmáca cez les po trčiacich koreňoch, potom sa na kompe – ako pred tristo rokmi – preplaví cez Oku, prejde po lúkach vo vrbových hájoch, – potom – tam sa už poľná cesta stratila, zmizla,

rozplynula sa v zelenej pažiti – dôjde do Kadanka, na Kadanský močiar. Nie sú tu cesty. Tákajú tu divé kačky. Cítiť tu žaburinu, rašelinu, bahenné plyny. Žije tu trinásť sestier-zimníc. Na piesočnatých ostrovčekoch tu bujne rastú borovice, – pri trasoviskách sa tesne zomkli jelšiny, zem popretkával vres, – a po nociach, keď tu blúdi trinásť sestier-zimníc, v mokrinách, po vode behajú nehlučné, nepálivé zelené bahenné svetlá, strašné svetlá, keď vzduch páchne po síre a v tákaní šalejú kačky. Nie sú tu chodníky ani cesty, – potulujú sa tu vlky, poľovníci a nestníci. Dá sa tu uviaznuť v trasovisku...

Úryvok o sedliakoch, z kapitoly „o predpokladoch tohto príbehu“¹

Sedliaci.

Pred legendami o období zmätkov a po uplynutí dní času deja tohto príbehu treba rozprávať o sedliakoch, o tejto historickej – zemeguľovej – legende bez histórie, v ktorej počas deja príbehu, tak ako pred tristo rokmi, orali radlom, bránili bránami a na jar priväzovali dobytok za brucho k povale, aby stál, a žili na pričiach nad pecou a pod pričňami chránili teľatá pred chladom, a bývali v tých príbytkoch – nie že od doby kamennej, ale od doby drevenej, a stavali svoje príbytky ako kočovníci na noc stavajú svoje rady povozov. Žili a nič nevedeli – vedeli, že: –

– ... na Nový rok o slepačí krok, na Tri krále o krok ďalej, – na Tri krále zima stále, – trikrátovú zimu vlk nezožerie. Ale predsa: na Hromnice zadúva ulice; na Pavla napoly peceň; aké fašiangy, taká Veľká noc; ak je február mierny, je jarný čas potom biedny; prešli Hromnice, koniec sanice; keď v apríli hojne vietor duje, stodola sa zaplňuje, ranný dážď, ženský plač, panská láska a aprílová chvíľa, to všetko na zajačom chvoste visí; na jar za voz dažďa, za hrst' blata, cíbiky prileteli, už sa k jari chýli. Máj, chleba daj! – májové blato – pre hospodára zlato, studený máj – v stodole raj... Zore sú zapálené, bude vietor... –

– nič viac nevedeli – rodili sa a rodili, žili a zomierali. Sedliaci bili jeden druhého, sedliačky, deti

1 Úryvok o sedliakoch vznikol podľa údajov štatistika Ivana Alexandroviča Nepomňaščiho.

i dobytok, – sedliacky bili jedna druhú, deti, dobytok – a sedliakov, keď sa títo opili z pálenky, ťahali ich vtedy za bradu po pitvore. Mládenci strašili dievky – „holub za pšenickou, šuhaj za dievčicou“; dievky mládencov štekli až hrôza a strkali im sneh do gátí. Sedliaci platili dane, sem-tam chlapov a mládencov odchytili a poslali do armády, a vtedy išli bojovať, šikovatelia sa s nimi morili:

„Ty si čo – naozaj Rus alebo čo?“

„Nie, my sme zarajskí...“

a šikovatelia nemohli dať sedliakom – ruskému historickému predpokladu nijaké „historické predpoklady“

.....
... A –

znova sedliaci – –

... vedeli, že: –

– čo júl a august nedovarí, to september neupraží. September – z poľa ber! August k zime hľadá a rád vodu cedí. Azda – to je náš gazda, akosi bolo, akosi bude, – náhodou aj obilie vyrastie, náhodou aj kobyľa kopne, – Rus na náhode vyrástol, – kto má šťastie, tomu sa pošťastí, – náhoda je veľká pani, – lepší funt šťastia ako cent rozumu, – hádam a azda, to sú rodní bratia

... A ešte bez dátumov a termínov, ako na začiatku, tak aj na konci – „ruský historický predpoklad“:

... hádam a azda, to sú rodní bratia a jedenáste prikázanie (len pre Rusko) je neprepasieš chvíľu svoju! Pomôž si, človeče, aj pánboh ti pomôže, – od roboty kone dochnú, – nie je to zlodej, čo ukradne, ale čo zle schová, a vec má v Rusku dva účely: jeden podľa svojho určenia a druhý – byť ukradnutá, a kto sa hanbí, má prázdne gamby, i tenký vlas má svoju tónu, svätí boli a hrešili a od klaňania krk nebolí. – A keď ťa prichytili: kto chce psa biť, palicu si nájde, ľahko sa kolečko zvrtnie, lebo každý má čierne za nechtom? Pánboh dal, pánboh vzal, – priatelia buďme, dlhy si platme, kto sa rád dlží, málo slova drží, a ty zapredanec, koľko si dostal zaplatené? lebo: zákony a pravidlá dajú sa naťahovať ako koža. A doma: žena je ako drevená nádoba, ak ju nepobiješ, rozsuší sa: – baba je od čerta horšia, nedal pánboh svini rohy ani žene mužské nohy; – baba z voza, vozu ľahšie, – psa nepreštekáš, vlka

neprevlčíš, babu nepreškriepiš; keď umrie stryná, bude iná, – keď sa sedliak opije, s pánom sa pobije, a keď ráno vstane, aj svine sa zľakne, opitý najskôr pravdu povie a veselie Rusi pitie jest... – to je historický ruský predpoklad, bez dátumov a termínov, na konci i na začiatku, od šľachticov po sedliakov, jeden z desiatich je: buď hlupák, alebo zlodej, každý je švindler a všetci kľajú, až sa hory zelenajú. V kolomnianskej zemi sa dalo kúpiť a predať: česť, svedomie, muža, ženu, kra- vu, psa, miesto, právo, panenstvo. V kolomnianskej zemi sa dalo zamordovať, opluť: česť, svedomie, dieťa, starca, právo, lásku. V kolomnianskej zemi pili všetci: vodku, denaturák, politúru, benzín aj ľudskú krv. V kolomnianskej zemi kliali: do všetkého – do boha, do duše, do svedomia, do všetkých orgánov, do všetkých svätých, do matky božej aj matky ako takej, dlho, ako kolomnianska versta. V kolomnianskej zemi sa modlili: k trom bohom (otcovi, synovi a duchu), k čertovi, k štyridsiatim veľkomučeníkom, k desiatke božích matiek, k hromničným aj sedembodovým sviecam, k vrchnosti, k peniazom, k strigám, k vodníkom, k nehodným žienkam aj ku krivým plotom. Zlodej, obyčajný hlupák aj Ivanko hlupáčik, chrapúň, pochlebovač, smerďakov, gogoľovec, ščedrinovec, ostrovskij – a s nimi blázni-pre-Krista, Aľošovia Karamazovovia, Julianie Lazarevové, Serafimovia Sarovskí – žili spolu, natlačení, v smrade, v opilstve, verili v boha, v čerta, vo vrchnosť, v urieknutie, v štyri vetry, vo svoju ľavú nohu – a o nej, o kolomnianskej zemi Nekrasov povedal:

Tam sa on modlí, vieru berie,
a tam aj močí, tam aj s...!

Tu je príklad životopisu každého. – Narodil sa buď pod kožuchom v dedine („pokrývadlá“ u sedliakov neboli zaužívané), alebo pod handrou z kartúnových zdrapov (pokrývadlo), alebo na pôrodníckom oddelení zemskej nemocnice, kde na chodbe domovník drnkal na balalajke. Matka vstala na tretí deň po pôrode a krmila ho materským mliekom (a vo sviatky požutým praclíkom) dva roky, aby sa nemusela starať o jedlo a aby znova neotehotnela, božeučovaj (je taká povera: keď dojčíš, nepočneš). Tri týždne po narodení dostal prvé zaucho a keď mal

tak sedem rokov, už poznal všetky druhy zvrhlosti a týrania: aj korbáčom, aj kutáčom, aj polenom, aj noci na mraze, aj celý deň bez chleba, aj nosom do vlastného trusu (učeň – mučeň). Za-
vše ho, asi v siedmich rokoch, odvedú do školy, ale často aj za
pastierika, aj za čašnickeho učňa do krčmy alebo strážiť sliepky
a mladších bratov, – celý život sa učí podľa príslovia: – človek
sa do smrti učí a aj tak umrie hlúpy. Tak do pätnástich rokov sa
už dokonale naučil, kde si treba zložiť čiapku a pokloniť sa po
pás. Tak v sedemnástich už prišiel o panictvo s opitou sedliač-
kou (vtedy, tej noci mala piatich) a tej noci spieval s harmoni-
kou a s vodkou – clivotou *buch o zem* – o tom, že:

Ňaňova som piata, milého desiata, –
nič nás tak nesúži jak láska prekliata!

a keby sme sa mu vtedy, tej noci *buch o zem*, pohrabali pod
rebrami, kde sa podľa neho nachádza jeho duša (rebrá mu tej
noci jeho kamaráti pekne pomastili), našli by sme tam aj drobnú
zlodejčinku, aj zradu, aj zbabelú obavu zo sveta a jeho zlomy-
seľnej nezrozumiteľnosti, aj už neochvejné vedomie, že na zemi
treba držať hlavu k zemi a pamätať, že najsprávnejšie je „mňa
do toho nič“, aj takú tú dobrosrdečnú ruskú, lenivú krutosť – čo
sa asi tak stane s mačkou, keď ju zavesím za chvost na strom?
V devätnástich už bol ženatý, vtedy sa začína život, treba pra-
covať zo všetkých žíl, aby mohol cez veľký pôst chovať kra-
vu, priviazanú motúzom k povale, aby nakrmil deti, aby zaplatil
dane, – bolo treba pracovať a klaňať sa – všetkým a pred všet-
kými, čiapku mohol aj nemať, lebo všetci museli – pred všet-
kými – čiapku zložiť. Vo sviatky – koláče, vodka a bitá žena,
a ešte pieseň *buch o zem*, – a v pondelok – ťažký deň – opica,
že by človek radšej strčil hlavu do slučky (a štatistika² zistila,
že najviac sa vraždilo cez sviatky a vešali sa v pondelky). Tak
to šlo dvadsaťpäť rokov, synovia vyrástli (a zavše bili otcov
a matky za svoje bité detstvo) – a prišla smrť. Pochovali ho na
cintoríne a postavili drevený kríž s nápisom:

„pod kameňom týmto spočíva telo“ atď.

2 Konkrétne Ivan Alexandrovič Nepomňašij.